

Az ország közigazgatási rendjében 1984 óta végbement, illetve a közeljövőben tervezett változásokhoz szeretnék néhány észrevételt fűzni, különös tekintettel a kétszintű igazgatásra és 41 település minapi városi kinevezésére.

A járások megszüntetését és a 139 város-városkörnyéki egység létrehozását történelmi horderejű döntésnek tartom. Lényegét többek között abban látom, hogy az egyes — főként nagyobb települések önálló fejlődésének a korábbiaknál sokkal markánsabb érvényesítése mellett — kísérlet történt olyan *településegységek* létrehozására, amelyek egységei sok szállal kapcsolódnak egymáshoz. Ez a körülmény — a települések pénzügyi dolgokban is nagyobb önállósága mellett — harmonikus fejlődést kínálhat az egész települérendszer számára.

Mint ismeretes, 1988 január elsejétől a Minisztertanács hozzájárulásával *négy megyében kísérletképpen áttérték a kétszintű helyi közigazgatásra*, amelynek lényege, hogy a községek a városi irányítási közreműködés alól *átkerülnek a megye közvetlen irányítása alá*. Az 1990-es évek elejére tervezik a rendszer kiterjesztését az ország egész területére. Az indoklás szerint ez az intézkedés *jelentős lépés az öngazgatás növelésének útján*.

Szeretném röviden vázolni ezzel kapcsolatos gondolataimat és kételyeimet.

Az újonnan bevezetésre kerülő megoldás, amely — mint cél — már a járások megszüntetéséről szóló döntésben is szerepelt, *nagyrészt függetleníti magát a város, a központ közbeiktatott hatása alól*. Ezt a körülményt nem minden szempontból tartom szerencsésnek. A város tudniillik, *továbbra is a legkülönbözőbb lakossági és egyéb, főként minőségi szolgáltatásokat nyújtó, gyakran munkahelyeket is koncentráló központ marad*. A város és környéke egy — a lakosság rendszeres mozgásterét reprezentáló — *települérendszer*, melynek egységei szoros kapcsolatban állnak egymással; fejlődésük, illetve fejlesztésük is *egy-egy szemlélettel képzelhető el leginkább*. Ezért tartom célszerűnek az ilyen települérendszeret *közigazgatásilag is egységként elfogadni*, az

Vitára készítő gondolatok

Két lépcső — megyék nélkül?

egy-egy településegységek *autonómiájának megahagyása* mellett. Itt is kétszintű helyi közigazgatásról lenne szó, csak *nem a városok, hanem a megyék kiiktatásával*.

Az általam javasolt települérendszer sok esetben nem egyeznek az 1989. évi közigazgatási beosztás egységeivel. Több tanulmányban, és egy nemrég megjelent könyvben (A településhálózat elméleti és gyakorlati vonatkozásairól. Bp. Akadémiai Kiadó, 1988.) én egy *olyan integrált települérendszer-beosztást javasoltam, melynek egységeit a központok és a vonzási körzet munkaerő- és fogyasztókapacitása alapján jelölhetjük ki, a szolgáltató- és munkahelyek ésszerű megközelítési idejének figyelembevételével*. Az ilyen integrált rendszerekben, megfelelő működési mechanizmus alapján *harmonikusan egyeztetni lehet a központ és a hozzá tartozó egységek érdekeit*. A fejlődés egyébként is az ilyen jellegű települérendszer kialakulásához vezet az ország jelentős részén. Ezt az egészséges tendenciát *lassítja a megye-település felépítésű irányítási rendszer bevezetése*.

Nyilvánvaló, hogy az országban több olyan térséget találunk, ahol nem alakultak ki megfelelő kapacitású, „rendszergazda” központok. Nézetem szerint hazánkban egy 12-15 ezer lakosnál népesebb város már megfelelő kapacitással rendelkezik ahhoz, hogy a vele sokoldalú és szoros kapcsolatokkal összefonódott térség lakosságának — fejlett középfokú szolgáltatásokat nyújtó, a települérendszer egységeinek fejlődését koordináló, azt elősegítő — központja legyen. Célszerűnek tartanám az ilyen

integrált városrendszereket *önálló, a megyének nem alárendelt közigazgatási egységnek* tekinteni, a megye-településigazgatási kapcsolatot pedig ott alkalmazni, ahol a *fejlett városrendszerek (még) nem alakultak ki*.

Az ország területének jelentős hányadában nem találunk olyan településeket, melyek egy városrendszer vagy akár egy alsófokú települérendszer kialakulásához elegendő kapacitással rendelkeznek. Javaslatom lényege tehát ebben foglalható össze: kétszintű igazgatáson a *városrendszerek esetében a központ és a rendszerhez tartozó települések, egyéb esetekben a megye és a városrendszerekhez nem tartozó települések kapcsolatát értsük*. A városrendszer önkormányzatát, önállóságát minden eszközzel — beleértve a különböző forrásokból befolyt pénzügyi eszközök feletti szabad rendelkezés jogát is —, az állami „gyámkodás” radikális redukálásával biztosítani kell. Külön megoldandó feladat a városrendszerek, esetleges alrendszerek, és egyes települések önkormányzati és önállósági fokának egyeztetése.

Az ideális az lenne, ha az ország egész területét „lefedné” a közép- és felsőfokú városrendszerek hálózata. Nyilvánvalóan ezt a célt szolgálja a 41 község várossá nyilvánítása, túlnyomórészt az ország „városhiányos” területén. Ezeket a központokat több kategóriába sorolhatjuk:

1. Olyan központok, melyek — népességszámuk alapján — már most is *városkörzet-központok*, a funkciók kiteljesedését csupán a hiányos infrastruktúra hátráltatja. Ilyenek: *Kiskunmajsa, Gyomaendrőd, Dabas, Monor, Nagykáta*.

2. Hasonló kapacitású központok, melyek azonban fejlettebb városok közelében találhatók, így *nagyobb városrendszerek alrendszer-központjainak* tekinthetők. Ilyenek: *Mezőberény, Sajószentpéter, Balmazújváros, Hajdúhadháztéglás, Bátorfyerénye, Tolna*. Ezekben az esetekben az igazgatás akár *háromszintűnek is fel-fogható összetett városrendszer*, ennek alrendszere, lokális település.

3. Olyan központok, amelyek potenciális kapacitásuk alapján *megközelítik a kívánt szintet*, a szolgáltatási és vonalas infrastruktúrára fejlesztésével ezek *idővel teljes értékű városrendszerközpontokká* válhatnak. Ilyenek elsősorban *Jánoshalma, Sarkad, Putnok, Szikszó, Gárdony, Hajdúdorog, Nádudvar, Füzesabony, Nyergesújfalu, Ráckeve, Nagykálló, Jászapáti, Kunhegyes, Martfű, Dunaföldvár, Balatonalmádi*. A felsoroltak közül Sarkad, Szikszó, Gárdony, Hajdúdorog, Nagykálló lényegében *jelenleg is egy városrendszer alkotóelemé*. Nagyobb városrendszer tagja a kisebb kapacitással rendelkező *Mórahalom és Balatonalmádi is*.

A fentiekben fel nem sorolt települések *viselkednek büszkén a városi címet, de tudomásul kell venniük, hogy jelenlegi kapacitásukkal, lehetőségeikkel teljes körű és kielégítő színvonalú középfokú ellátást biztosítani nem csak szűkebb környékük, hanem saját lakosságuk számára sem képesek!*

Mint láthatjuk, a kijelölt városok *jelentős része vagy egyáltalán nem, vagy csak egy hosszabb-rövidebb ideig tartós fejlődés eredményeként tudja ténylegesen betölteni városi funkcióit*; hatósugaruk, kis kapacitásuk miatt, igen kicsi, így a városrendszerek által „le nem fedett” terület nem sokat csökken.

Nyilvánvaló, hogy az általam itt javasolt rendszerben *értelmét veszti a jelenlegi megyei jogú városok kategóriája*, lényegében az összes városrendszer „megyei jogokkal” lenne felruházva.

Dr. Matheika Március

egyetemi docens
Marx Károly Közgazdaság-tudományi Egyetem